

ATATÜRK DÖNEMİNDE BANKACILIK; EKONOMİK LİBERALİZMDEN DEVLETÇİLİK POLİTİKASINA GEÇİŞ VE GÜNÜMÜZE ETKİLERİ

Naci YILMAZ

Dr. Öğretim Üyesi
Doğuş Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü

© Copyright 2019

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Bu kitap yazarın 2005 yılında Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Bölümü'nde kabul edilen "1923-1938 Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

ISBN

978-605-258-726-3

Kitap Adı

Atatürk Döneminde Bankacılık; Ekonomik Liberalizmden
Devletçilik Politikasına Geçiş ve Günümüze Etkileri

Yazar

Naci YILMAZ

ORCID iD: 0000-0003-0107-6448

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

25465

Baskı ve Cilt

Sonçağ Matbaacılık

Bisac Code

HIS054000

DOI

10.37609/akya.1177

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM Osmanlı Devletinde Bankacılık (1847-1923)	
1.1. Dünyada ve Osmanlıda Bankacılık.....	3
1.2. Osmanlıda Belli Başlı Bankalar	14
II. BÖLÜM Atatürk Döneminde İktisat Politikaları (1923-1938)	
2.1. Genel Olarak	25
2.2. Atatürk'ün Maliye Politikası.....	28
2.3. Atatürk'ün Para Politikası.....	30
2.4. Atatürk'ün Bankacılık Politikası	34
2.5. Atatürk'ün İç ve Dış Ticaret ile Yabancı Sermaye Politikası	37
2.6. Atatürk'ün Tarım Politikası.....	41
2.7. Atatürk'ün Sanayileşme ve Ulaştırma Politikası.....	43
III. BÖLÜM Türkiye Ekonomisi (1923-1938)	
3.1. İzmir İktisat Kongresi	45
3.2. Osmanlı Dış Borçları.....	51
3.3. Sanayinin Teşvik Edilmesi.....	56
3.4. Dünya Buhranı.....	58
3.5. Devletçilik Uygulamaları.....	70
3.6. Ekonomiyi Yönlendiren Yeni Kurumsal Yapının Oluşumu.....	72
IV. BÖLÜM Atatürk Döneminde Türk Bankacılık Sistemi (1923-1938)	
4.1. Meşrutiyetten İtibaren Milli Ekonomi ve Girişimci Oluşturma Süreci	81
4.2. Makro Ekonomi-Bankacılık Etkileşimi.....	83
4.3. Mevduatı Koruma Kanunu	108
4.4. Ödünç Para Verme İşleri Kanunu	114
4.5. Bankalar Kanunu.....	117
4.6. Türkiye İş Bankası	127
4.7. Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası.....	142
4.8. Emlak ve Eytam Bankası	151
4.9. Türk Ticaret Bankası	154
4.10. Türkiye İmar Bankası.....	156
4.11. T.C. Merkez Bankası (TCMB)	157
4.12. Ziraat Bankası	179
4.13. Sümerbank	195
4.14. Halk Bankası	205
4.15. Belediyeler Bankası	211
4.16. Etibank.....	212

4.17. Denizbank	215
4.18. Yerel Bankalar	216
4.19. Osmanlı Bankası.....	220
4.20. Bankaların Bilanço Büyüklükleri	229
V. BÖLÜM 1938 Sonrasından Günümüze İktisat Politikaları ve	
Türk Bankacılık Sistemine Etkileri.....	239
5.1. İktisadi Devletçilik Dönemi (1940-1950).....	239
5.2. İktisadi Liberalizme Geçiş ve Özel Bankaların Geliştiği	
Dönem (1950-1963)	245
5.3. Planlı Dönem (1963-1980).....	250
5.4. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980-1994).....	257
5.5. 1994 Krizinden 2000’li Yıllara (1994-2004 Dönemi).....	262
5.6. 1920’li ve 1930’lu Yılların 2005 yılı ile Karşılaştırılması.....	270
5.7. Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi.....	271
Sonuç	279
Kaynaklar	283

KAYNAKLAR

Resmi Kaynaklar

T.C.Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Cerideleri.
Merkez Bankası Bültenleri.
Resmi Gazete.

Diğer Kaynaklar

- Akbank. **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978**. Akbank Kültür Yayını. İstanbul. 1980.
- Akgüç, Öztin. **Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler**. Ankara. 1975.
- Akgüç, Öztin. **“Atatürk Döneminde Bankacılık”**. **Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri**. İstanbul. 1981.
- Akgüç, Öztin, **Yüz Soruda Türkiye’de Bankacılık**, İstanbul, 1989.
- Albayrak, Mustafa. “Atatürkçü Düşünce Sistemi ve Liberalizm-Ekonomik ve Siyasal Bakımdan Bir Karşılaştırma Denemesi”. *Atatürk Yolu*. Cilt 5. Sayı 18. Kasım 1996.
- Alkin, Erdoğan. **“Atatürk Döneminde Devletçilik”**. **Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri**. 8-9 Haziran 1981. Yapı ve Kredi Bankası. İstanbul.
- Altıparmak, Aytekin. **“Türkiye’de Cumhuriyetin İlk Yıllarında Müteşebbis Sınıfının Gelişimi”**. **Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi**. Sayı 13. Yıl 1988.
- Altuğ, Yılmaz. **“Atatürk Döneminde Sanayi Politikaları”**. **Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri**. 8-9 Haziran 1981. İstanbul.
- Akpinar, Turgut. **Bankalar ve Devlet-Bankalar Kanunu Üzerinde Sistematik ve Karşılaştırmalı Açıklamalar**. Ankara. 1966.
- Arsan, Nimet. **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri**. Cilt I. II. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları. Ankara. 1961.
- Ardıç, Oğuzhan ve Pınar Yılmaz. **Para-Banka Uluslararası İktisat Türkiye Ekonomisi**, Ankara, 2004.
- Artun, Tuncay. **Türkiye’de Bankacılık**. İstanbul. 1980.
- Artun, Tuncay. **İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye’de Bankacılık**, 2. Basım, Tekin Yayınları, İstanbul, 1983.
- Atalay, Mustafa. **Türk Milli Bankacılığı (Bankacılık ve Tarihçesi)**. Ankara. 1953.
- Atay, Falih Rıfıkı. **Çankaya**. İstanbul. 1980.
- Avcıoğlu, Doğan. **Türkiye’nin Düzeni** (Dün-Bugün-Yarın). Birinci Kitap. İstanbul. 1970.
- Aydemir, Şevket Süreyya. **Tek Adam: Mustafa Kemal**. Cilt 3. İstanbul. 1966.
- Aydemir, Şevket Süreyya. **2.Adam: İsmet İnönü**. Cilt 1. İstanbul. 1966.
- Aysan, Mustafa A. **“Atatürk ve Ekonomi Politikası”**. **T.C.İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi**. 10.Yıl Özel Sayısı. Cilt 7. Sayı 1. Nisan 1978.
- Aysan, Mustafa A. **Atatürk’ün Ekonomi Politikası**. İstanbul. 1980.
- Bakkal, Muharrem. **Türkiye’de Atatürk Dönemi İktisat Politikaları**. T.C.İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kamu ve Yerel Yönetim İdaresi İle Girişimcilik Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi. İstanbul. 1991.
- Barda, Süleyman. **Para ve Kredi**. İstanbul. 1967.
- Bath, James R.,Gerard Caprio, Ross Levine, **“Banking Systems Around Globe-Do Regulation and Ownership Affect Performance and Stability?”**, **The World Bank Development Research Group, Policy Research Working Paper 2325**, April 2000.

- Boratav, Korkut. **Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985**. İstanbul. 1988.
- Cankay, Lale. "Atatürk Döneminin İktisat Politikası". **Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi**. Cilt 9. Sayı II. Yıl 1994.
- Cillov, Halil. **Türkiye Ekonomisi**. İstanbul. 1970.
- Çavdar, Tevfik. **Türkiye'de Liberalizm (1860-1990)**, Ankara, 1992.
- Çelebican, Gürkan. "Atatürk Döneminde Para-Kredi Siyaseti ve Kurumsallaşma Hareketi". **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi Semineri**. Ankara. 1982.
- Çivi, Halil. **Türkiye'de Bankacılık (Teori, Uygulama ve Sorunlar)**. Ankara. 1985.
- Derin, Haldun. **Türkiye'de Devletçilik**. İstanbul.
- Duru, Cihan., K.Turan., A.Öngeoğlu. **Atatürk Dönemi Maliye Politikası I**. Ankara. 1982.
- Eldem, Vedat. "Milli Gelir". **İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası**. 9.yıl. Ekim 1947-Ocak 1948. no.1-2.
- Ergin, Feridun. "Atatürk Döneminde Emisyon Hareketleri ve Politikası". **Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri**. 8-9 Haziran 1981. Yapı ve Kredi Bankası. İstanbul.
- Erkun, Vecdet. "Atatürk Döneminde Tarım Politikası". **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**. Sayı 42. Kasım 1998.
- Eroğlu, Hamza. "Atatürk ve Devletçilik". **Türk Tarih Kurumu Belleten**. Cilt XLIX. Ağustos 1985. Sayı 194.
- Feyzibeyoğlu, İhsan. "Atatürk ve Bankacılık". **Maliye Dergisi**. **Atatürk Özel Sayısı**. Ekim. 1981.
- Görgün, Sevim. "Atatürk Dönemi Maliye Politikası (1923-1938)". **Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri**. 8-9 Haziran 1981. İstanbul.
- Gürsoy, Melih. **Dünyadaki Büyük Ekonomik Krizler ve Türkiye Ekonomisine Etkileri**. İstanbul. 1989.
- İnan, Afet. **Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Planı 1933**. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara. 1972.
- İnan, Afet. **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**. Ankara. 1930.
- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası. **Osmanlıdan Günümüze Türk Finans Tarihi**. İstanbul. 1999.
- Kara Kuvvetleri Komutanlığı. **Atatürk'ün Ekonomi Görüşü**. Ankara. 1982.
- Karakaş, Mehmet. **1860-1923 Tarihleri Arasında Osmanlı Döneminde Türk Bankacılık Tarihi**. Marmara Üniversitesi BSE. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. 1998.
- Karakoyunlu, Yılmaz. **Türk Çağdaşlaşma Sürecinin Ekonomik Boyutu (Bir İnkılâpçı Olarak Atatürk'ün İktisat Politikası)**. T.C.İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü. Doktora Tezi. İstanbul. 1996.
- Karatekelioğlu, Deniz ve M. Kemal Mısırlıoğlu. "1929 Buhranı ve Harcama Politikaları-muz". **Maliye Dergisi**. **Atatürk Özel Sayısı**. Ekim. 1981.
- Kaplan, Leyla. "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Hükümetin Milli Ekonomi Oluşturma Girişimlerine Bir Örnek". **Atatürk Yolu**. Cilt 6. Sayı 22. Kasım 1998.
- Kazdağlı, Hasan. "T.C.Merkez Bankasının Kuruluş Tarihçesi ve 1934-1938 Dönemindeki Para Politikasının VAR Yöntemi ile Analizi". **H.Ü.İİBF Dergisi**. Cilt 14. Sayı 2. Yıl 1996.
- Kazgan, Gülten. "Türk Ekonomisinde 1927-35 Depresyonu Kapital Birikimi ve Örgütlemeler". **Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Tarihiyle İlgili Sorunlar Sempozyumu**. 14-16 Ocak 1977. İstanbul.
- Kazgan, Gülten. "Atatürk Döneminde Tarım Politikası". **Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri**. 8-9 Haziran 1981. Yapı ve Kredi Bankası. İstanbul.

- Kazgan, Haydar, Murat Öztürk ve Murat Koraltürk. **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası**. İstanbul. 2000.
- Kepenek, Yakup. “Cumhuriyet Ekonomisi-Bir Kavramlaştırma Denemesi” .**Türkiye Cumhuriyeti’nin 75 Yılına Toplu Bakış Uluslararası Kongresi**. 10-12 Aralık 1998. Ankara.
- Keskin, Ekrem. “Türkiye Ekonomisi ve Bankacılık Sistemi 1993”, **Finans Dünyası**, Haziran Eki, 1994.
- Kongar, Emre. “Devletçilik ve Günümüzdeki Sonuçları”.**Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Tarihiyle İlgili Sorunlar Sempozyumu**. 14-16 Ocak 1977. İstanbul.
- Kocabaşoğlu, Uğur. **Türkiye İş Bankası Tarihi**. İstanbul. 2001.
- Kur, Yener. **Atatürk Dönemi İktisat Politikası**. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi. İstanbul. 1988.
- Kuruç, Bilsay. **Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi**. Ankara. 1987.
- Kuyucak, Hazım Atıf. **Para ve Banka-Cilt II Bankacılık**. İstanbul Üniversitesi Yayını. No.344. İstanbul. 1948.
- Kinross, Lord. **Atatürk; Bir Milletten Yeniden Doğuşu**. İstanbul. 1988.
- Naci, Fethi. **100 Soruda Atatürk’ün Temel Görüşleri**. İstanbul. 1980.
- Ökçün, A.Gündüz. **Türkiye İktisat Kongresi 1923 İzmir. Haberler-Belgeler-Yorumlar**. Ankara. 1971.
- Oksay, Serhan. “Türk Bankacılık Sisteminin Gelişiminin Dünya Bankacılık Sistemindeki Gelişmeler Işığında Değerlendirilmesi ve Günümüze Yansıyan Yapısal Sorunların Tespiti:1908-1980 Dönemi”.**Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar**. Ocak 2003. Sayı 1.
- Okyay, Engin. “Atatürkçülükte Devlet Anlayışının Ekonomiye Etkisi”.İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi. Cilt18. Sayı 2. Kasım 1989.
- Ökçün, A.Gündüz. “1909-1930 Yılları Arasında Anonim Şirket Olarak Kurulan Bankalar”. **Türkiye İktisat Tarihi Semineri**. Ankara. 1975.
- Öcal, Tezer. **Türk Banka Sistemi**. Ankara. 1973.
- Ölçen, Ali Nejat. **Kemalizmin Ekonomisi**. Ankara. 2000.
- Özatesler, Mustafa. “Türkiye’de Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası”.**9 Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi**. Cilt 10. Sayı I. Yıl 1995.
- Öztürk, Kazım. **Türkiye Cumhuriyetleri Hükümetleri ve Programları**. İstanbul. 1968.
- Recai, Mehmet. **Türk Milli Bankacılığı**. İstanbul. 1934.
- Recep, Cengiz. **Atatürk’ün Okuduğu Kitaplar**. 21 Cilt. Anıtkabir Derneği Yayınları. Ankara. 2001.
- Redler, E. “European Financial Sector Privatisation and Demutulation”, A Financial Times Management Report, London, 1995.
- Rodoplu, Gültekin. **Banka İşletmeciliği**. İstanbul. 1981.
- Sağlam, Dünder. “Celal Bayar ile Söyleşi”.**Banka ve Ekonomik Yorumlar**. Sayı 12. yıl 1986.
- Serin, Vildan. **Para Politikası**. İstanbul. 1987.
- Silier, Oya. “1920’lerde Türkiye’de Milli Bankacılığın Genel Görünümü”. **Türkiye İktisat Tarihi Semineri**. Ankara. 1975.
- Şener, Abdüllatif. “İttihat ve Terakki Cemiyetinin İktisadi ve Mali Politikaları (1908-1918)”. **Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi**. Cilt 8. Sayı I. Yıl 1990.
- Taşçıoğlu, Abdullah. **Cumhuriyet Dönemi Bankalar Kanunları ve İlgili Yasal Düzenlemeler**. TBB Yayını. İstanbul. 1998.
- Tekeli, İlhan ve Selim İlkin. **1929 Dünya Buhranında Türkiye’nin İktisadi Politika Araışları**. Ankara. 1983.

- Tezel, Yahya Sezai. **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)**. Yurt Yayınları. No.4. Ankara. 1982.
- Tezel, Yahya Sezai. "1923-1938 Döneminde Türkiye'nin Dış İktisadi İlişkileri". **Atatürk Döneminin Ekonomik ve Toplumsal Tarihiyle İlgili Sorunlar Sempozyumu**. 14-16 Ocak 1977. İstanbul.1977.
- Tokgöz, Erdinç. "Atatürk'ün Tasarruf Politikası". **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi Semineri**. Ankara. 1982.
- Toprak, Zafer. **Sümerbank**. İstanbul. 1988.
- Torun, Osman Nuri. "Atatürk Döneminde İktisadi Devlet Teşekküllerinin Finansmanı". **Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomisi Semineri**. 8-9 Haziran 1981. Yapı ve Kredi Bankası. İstanbul.1981.
- Töre, Nahit. "Atatürk Döneminin (1923-1938) Dış Ekonomik İlişkiler Politikası". **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi Semineri**. Ankara. 1982.
- Tökin, İ.Hüsrev. **Rakamlarla Türkiye**. Cilt II. Ankara. 1946.
- Tuna, Serkan. **Türkiye'de 1923-1938 Dönemi Ekonomi Politikalarının Oluşturulmasının Yol ve Yöntemleri**. T.C.İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. 1995.
- Tunay, K.Batu, Mustafa T.Uzuner, Adnan Yiğit. **Türkiye'de Kamu Bankacılığı ve Sektör Üzerindeki Etkileri**, İstanbul, 1997.
- Tural, M. Akif. **Atatürk Devrinde İktisadi Yapılaşma ve Celâl Bayar (1920-1938)**. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. No.848. Ankara. 1987.
- Türk, İsmail. "Atatürk ve Türk Mali Sistemi". **Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi Semineri**. Ankara. 1982.
- Ülgen, Gülden. **Türkiye'de Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve Sürdürülebilirliği**, İstanbul, 2005.
- Uludağ, İlhan ve Erişah Arıcan, **Türkiye Ekonomisi (Teori-Politika-Uygulama)**, İstanbul, 2003.
- Ulutan, Burhan. **Bankacılığın Tekamülü**. Ankara. 1957.
- Uzunoğlu, Sadi. **Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi**.GYİAD Ekonomik Raporlar Dizisi, İstanbul, 1996.
- Ülken, Yüksel. **Atatürk ve İktisat-İktisadi Kalkınmada Etkinlik Sorunu ve Eklektik Model**. Ankara. 1984.
- Yay, Gülsün Gürkan. "Atatürk Döneminde Para Politikası (1923-1938)". **Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi**. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. Cilt 11. Sayı 31. Mayıs 1999.
- Yazgan, Teoman. **Türkiye'de Bankacılık**. İstanbul. 1973.
- Yazman, M. Ögüt. **Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi**. Ankara. 1973.
- Yüzgün, Arslan. **Cumhuriyet Dönemi Türk Banka Sistemi (1923-1981)**. İstanbul. 1982.
- Zarakoğlu, Avni. **Atatürk Döneminde Ülkemizde İzlenen Ekonomi Politikası**. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları. Ankara. 1981.
- Zarakoğlu, Avni. **Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık**. Ankara. 1974.